

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз В. Основні положення щодо проведення тренінгів // Відкритий урок: Розробки. Технології, Досвід: Освітнянський науковометодичний журнал. – 2005. – № 11. – С. 12–20.
2. Дзядевич Ю. В. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійного іміджу студентів мистецьких спеціальностей // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2011. – № 27. – С. 58–63.
3. Затворнюк О. М. Формування та розвиток професійного іміджу майбутніх психологів // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 9–10. – С. 41–44.
4. Новік Л. О. Психологічні основи формування іміджу у студентів-психологів у процесі фахової підготовки // Психологія: реальність і перспективи. – 2014. – №. 3. – С. 112–115.
5. Шепель В. М. Имиджология: секреты личного обаяния. М.: ЮНИТИ. 356 с. – 1997.

Хрунь О. В.

студентка II курсу магістратури

факультету психології, педагогіки та соціальної роботи

Спринська З. В.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри практичної психології

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

м. Дрогобич, Львівська область, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ «ОСОБЛИВИХ ДІТЕЙ»

Постановка проблеми та її актуальність. Народження і виховання «особливої дитини» є важким психосоціальним стресом для її батьків. В сім'ях, де виховується така дитина порушені сфери соціальних контактів, сімейних взаємин, дозвілля, виникає багато проблем по догляду за хворою дитиною.

Сім'я, в якій живе дитина з певними вадами, стає особливою групою, якій відповідає притаманна тільки їй атмосфера міжособистісних відносин. Ці відносини по-різному проявляються і впливають на розвиток дитини, перебіг її захворювання, а також загальний психоемоційний стан самих батьків.

У повсякденному житті такі батьки зустрічаються з безліччю проблем. З одного боку, вони відчують труднощі при виборі виховних та освітніх засобів впливу на своїх дітей, а з іншого – глибокі, внутрішні психологічні проблеми, зумовлені народженням в сім'ї хворої дитини та необхідністю багато в чому перебудовувати життя сім'ї, підпорядковуючи його проблемам догляду за дитиною. Саме це не дозволяє батькам оптимально організувати міжособистісні відносини всередині сім'ї (як між членами сім'ї, так і окремо між подружжям), а також відносини з оточуючими. Вивчення психологічної характеристики сімей, які виховують «особливих дітей» є актуальною на сьогоднішній день, що і підштовхнуло нас на написання статті за даною темою.

Метою дослідження є виділення основних особливостей сімей, які виховують дітей з особливими потребами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вчених досліджували різні аспекти сім'ї з дитиною, яка має особливі потреби. Л. Борщевська, Л. Зіброва, І. Іванова, Т. Комар вивчали вплив психологічного клімату в сім'ї на виховання дитини; О. Агавелян, О. Комарова, В. Юртайкін виокремили стадії пристосування сім'ї до народження хворої дитини; О. Агавелян, Р. Майрамян, М. Семаго вказували на вірогідність розпаду сімей, в яких народилась дитина з вадами; Є. Савіна, О. Чарова досліджували особливості материнських установок по відношенню до дітей з порушеннями в розвитку. Особливості батьківських відносин та їх вплив на розвиток дітей вивчали: О. Бодальов, А. Варга, І. Добряков, В. Захаров, М. Лісіна, Є. Мастюкова, В. Мініяров, І. Нікольська, В. Столін, В. Ткачова, У. Ульяновка, Е. Ейдемільер, П. Якобсон.

Народження дитини з обмеженими можливостями здоров'я діє на різних батьків по-різному, але часто це виявляється як психологічний стрес, наслідком якого може бути порушення психіки. Але багато батьків знаходять в собі сили, щоб повернутися до звичайного життя і почати займатися вихованням дитини [1].

Г. Ф. Нестерова зазначила, що в таких сім'ях мати часто стає формальним лідером, приймає усі рішення без згоди дитини. Вона і інші члени сім'ї диктують хворій дитині її поведінку, залишають її можливості висловити свою думку [2].

Ставлення батьків до дітей з порушеннями інтелекту характеризується суперечливістю: «Типовою реакцією матері є жалість, прагнення опікувати, контролювати. У той же час у матерів проявляється роздратування, бажання покарати дитину, ігнорувати її інтереси в силу їх примітивності» [3].

Методи та організація дослідження. Для емпіричної перевірки виділення психологічних особливостей сімей, які виховують «особливих

дітей» було проведено емпіричне дослідження, яке носило психодіагностичний характер. Вибірка була гетерогенною: у дослідженні прийняло участь 18 людей. Дослідження проводилось в індивідуальній формі.

Для дослідження було застосовано методику діагностики батьківського відношення А. Варга, В. Століна (ОРО) та методику визначення акцентуацій характеру Г. Шмішека.

Результати дослідження. В результаті проведеного нами емпіричного дослідження по методиці діагностики батьківських відношення А.Я. Варга, В.В. Століна (ОРО) були отримані результати (див. таблиця 1).

Таблиця 1

Показники відношення батьків до своїх дітей

Шкали опитувальника	Рівні (у %)		
	Низький	Середній	Високий
«Заперечення-прийняття»	20%	16%	64%
«Кооперація»	64%	24%	12%
«Симбіоз»	64%	20%	16%
«Авторитаризм»	12%	28%	60%
«Інфантилізм»	16%	24%	60%

Отже, як ми бачимо з таблиці 1, високі результати в були отримані за шкалами «Заперечення - прийняття», «Авторитаризм» і «Інфантилізм» (64%, 60% і 60% відповідно). Таким чином, у батьків, які виховують «особливих дітей» виражене емоційне відкидання своєї дитини. Як результат, емоційне відкидання з боку батьків не може не позначитися на соціалізації дитини. Якщо мати емоційно не приймає свого малюка, то у нього може скластися враження, що його не люблять, він нікому не потрібен. Така дитина може бути боязкою в соціальних контактах, невротичною, невпевненою у собі.

Високий рівень за шкалою «Авторитарна гіперсоціалізація» вказує на авторитаризм батьків, які виховують дітей з інвалідністю. Матері, в таких сім'ях часто беруть на себе функцію контролю. Також високі показники у більшості сімей, які виховують з певними порушеннями, спостерігаються за шкалою «Інфантилізації». Аналіз отриманих даних за цією шкалою вказує на те, що батьки вважають що їхні діти є непристосованими до життя, намагаються захистити свою дитину від ризиків труднощів.

Низькі бали були отримані за шкалами «Кооперація» (64%) і «Симбіоз» (64%). Шкала «Кооперація» визначає соціально бажаний образ батьківських відносини. Низькі ж результати по цій шкалі вказують на те, що у сім'ях, де виховуються «особливі діти» не заохочується самостійність у дитини, невисоко оцінюють його творчі та інтелектуальні здібності.

Переважання низьких балів за шкалою «Симбіоз» можна розглядати як наявність якоїсь дистанції в стосунках між батьками та дитиною.

За результатами опитувальника Г. Шмішека можна стверджувати, що для батьків, які виховують «особливих дітей» переважають такі типи акцентуацій характеру як: «педантичний», «застрігаючий», «збудливий», «дистимічний», «тривожний», «екзальтований» та «емотивний» (див. рис. 1).

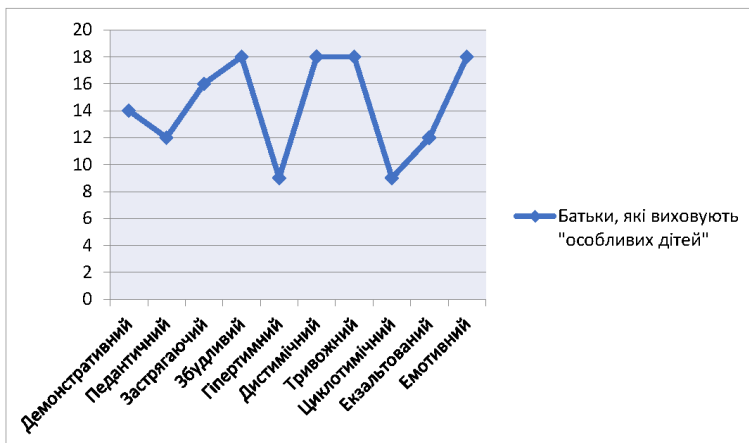

Рис. 1. Профіль особистісної акцентуації досліджуваних

Досліджувані виділяються своєю ригідністю, інертністю психічних процесів та довгим переживанням на травмуючі події. Вони рідко вступають у конфлікти, виступаючи радше з пасивної, ніж з активної сторони. Ці люди є пунктуальними, акуратними, сумлінними, схильні до жорстокого слідування плану, до частих самоперевірок.

Вони часто страждають від уявної несправедливості по відношенню до них. У зв'язку з цим проявляє настороженість і недовірливість по відношенню до людей, чутливі до образ і засмучення, вразливі, підозрілі, відрізняються мстивістю, довго переживають те, що сталося, не здатні «легко відходити» від неприємних ситуацій.

Їх важко вивести з себе, але якщо це вдається зробити то вони можуть ставати некерованими у своїх емоціях. Тоді можна спостерігати їхню імпульсивність, інстинктивність, дратівливість, запальність та грубість.

Люди, які брали участь у досліджуванні відрізняються серйозністю, навіть пригніченістю настрою, повільністю, слабкістю вольових зусиль. Для них характерні песимістичне ставлення до майбутнього, занижена самооцінка, а також низька контактність, небагатослівність в бесіді,

навіть мовчазність. Такі люди люблять сидіти вдома, уникають галасливі компанії, ведуть замкнутий спосіб життя.

Ще однією яскравою рисою батьків, які виховують «особливих дітей» є здатність захоплюватися. Вони легко піддаються своїм почуттям та часто приходять в захват від радісних подій і в повний відчай – від сумних. Можуть бути панікерами, схильні до миттєвих змін настрою, поривчасті, легко переходять від стану захоплення до стану печалі, їхня психіка характеризується лабільністю.

У них сильно вираженні такі риси як: гуманність, співпереживання іншим людям або тваринам, чуйність, вміння радіти чужим успіхам. Рідко вступають в конфлікти, образи носять в собі, не «вихлюпують» їх назовні. Їм властиве загострене почуття обов'язку, старанність.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що в таких сім'ях є менш благополучний соціально-психологічний клімат (для них характерні відносно низький економічний статус, обмеженість оточення, несприятлива психологічна атмосфера).

Батьки, які виховують дітей з відхиленнями в розвитку, зазнають тривалого впливу стресу, що призводить до дисгармонії в сімейній атмосфері: формуються неадекватні міжособистісні відносини, розвиваються неконструктивні моделі дитячо-батьківських взаємин і типів виховання, загострюються психопатологічні особистісні особливості (невротизація, гіперсензитивність, тривожність, психосоматичні захворювання).

Батьки, які виховують «особливих дітей» часто можуть здаватися відгородженими від суспільства. Намагаються оберегти дитину від стресових ситуацій, щоб не погіршувати її психологічний стан. Вони чітко усвідомлюють те, що їхня дитина хвора і турбуються про неї.

В результаті дослідження було встановлено, що існують пені психологічні відмінності сімей, які виховують «особливих дітей».

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Київ: Видавнича група АТОПОЛ, 2011. 270 с.
2. Сагдулаєв А. О. Проблема отношений в семьях, имеющих детей с отклонениями в развитии. Дефектология: учебное пособие. Москва : Академия, 2006. 156 с.
3. Соловйова Т. Г. Соціально-педагогічна характеристика взаємин у родинах, які виховують дитину з особливими потребами: збірник наукових статей Національного пед. університету імені М. П. Драгоманова, 2006. № 63. С. 171–178.